

Yeni Nesil Öğrencilerin Öz Eğitiminde Özgürlük ve Öz Liderlik İşbirliği: Özgürleştirilen Liderlik

Mustafa FİDAN¹

Özet

Yeni Nesil Öğrencilerin Öz Eğitiminde Özgürlük ve Öz Liderlik İşbirliği: Özgürleştirilen Liderlik

Bu literatür taramasında bireyin özüne odaklanılmıştır. Özgürlük ve öz liderlik alan yazınları öz eğitim, özgüven, öz yeterlik, kendini gerçekleştirme ve değişim kavramlarıyla birlikte derinlemesine incelenmiştir. Özgürlük ve öz liderliğin bireylerin öz süreçlerini destekleme bağlamında kesişmekte olduğu görülmüştür. Bu kesişen bağlamda, öz liderliğin özgürleştirilen yönü vurgulanmıştır. Çalışmanın temeli, bireyin özüne yapılan yatırımların bireye çok yönlü kazanımlar sağladığı gerçeğidir. Dolayısıyla öz liderliği desteklemenin özgürlüğü desteklemek anlamına geldiği ortaya konulmaktadır. Çalışma sonucunda, öz liderliğin bireysel özgürlük bağlamında çözümler sunabileceği ve öz liderliğe yatırım yapılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Özgürlük, öz liderlik, öz eğitim, kendini gerçekleştirme, özgürleştirilen liderlik

Abstract

Freedom and Self-Leadership Cooperation in Self-Education of New Generation Students: Liberating Leadership

This literature review focused on the individual's self. Freedom and self-leadership literatures have been studied in depth along with self-education, self-confidence, self-efficacy, self-actualization and change literatures. It has seen that the concepts of freedom and self-leadership intersect in the context of supporting the individual's self. In this intersecting context, the liberating direction of self-leadership is emphasized. The basis of this study are multi-dimensional gains to the individual of investments in the individual's self. Therefore, it is revealed that supporting self-leadership means supporting freedom. As a result of the study, it was suggested that self-leadership can provide helps in the context of individual freedom and invest in self-leadership

Keywords: Freedom, self-leadership, self-education, self-actualization, liberating leadership

¹ MEB, gfidanmustafa@gmail.com, Ankara

Giriş

Eğitimin en temel amaçlarından bir tanesi, bireyin gelişmesidir. Birey sürekli gelişirken, iç dinamiklerini özgürleştirme ve sonunda kendini gerçekleştirme ile eğitim en büyük zaferi elde etmiş olur (Bowen, 1977). Eğitimin bu en büyük zaferi yıllarca örtük bir yöntemle var olagelmıştır. Bireysel özgürlüğün sağlanması ve dolayısıyla kendini gerçekleştirme çok eskilerden bugüne eğitimin amaçlardandır (Gutmann, & Ben-Porath, 2014). O halde eğitimin özgürleştirici yönünü bireylerin yararına geliştirecek çalışmalar yapılabilir.

Eğitimin özgürleşme amacıyla bireyin yararına kullanımını ele aldığı çalışmasında Nussbaum (2009), bireyin gelişimine dönük her katkının bir yatırım olduğunu ve bu yatırımın gerekliliğini vurgulamaktadır. Bireysel gelişmeyi bir ihtiyaç olarak değerlendiren Maslow (1943), yaşam boyu devam edecek basamaklı bir gelişim perspektifi ortaya koymuştur. Sen (2001) tarafından yapılan bir başka çalışmada ise bireysel gelişim, özgürlük olarak ele alınmaktadır. Bir anlamda bireysel gelişim ile özgürleşmenin aynı anlamları ifade etmekte olduğu ortaya konulmaktadır.

Bireysel gelişme ve özgürleşme birlikteliği yirmi birinci yüzyılın başından itibaren daha çok gündemdedir. Bu dönemin genel bir özelliği bireyselleşme olarak belirtilmektedir (Beck, 2002). Bireyselleşme toplumda yaşayan bireylerin dışsal bağlardan ve zorlamalardan serbestleşmesi süreci ve dolayısıyla seçme özgürlüğü olarak tanımlanmaktadır (Honneth, 2004). Bir anlamda bireyselleşme, bireysel gelişme sonucu çevresel etkilerden özerk olabilme anlamına gelmektedir.

Bireysel gelişimin özgürleştirici etkisi eğitim bağlamında da gerçek ve etkili bir olgu olarak baş döndürücü bir hızla ortaya çıkmaktadır (Balci, 2011; Croy, 1998; Morrison, 2008). Sheninger (2019), bireyselleşme sonucu ortaya çıkan bireysel öğrenme ağları ile dijital ortama konumlanan eğitim süreçlerine vurgu yapmaktadır. Nitekim Moore ve Kearsley (1996) dijital ortamlarla birlikte eğitim bağlamında bireylerin daha özgür olduğunu belirtmektedir. Bu özgürlük sayesinde gelecekte uzaktan eğitimin geleneksel eğitimle bir vardiya değişimine gireceği vurgulanan çalışmada, yeni nesil eğitim ve yeni nesil bireyler tartışılmaktadır (Harasim, 2000).

Bu yeni nesil gereksinimler için bireysel gelişim ve kendini gerçekleştirme süreçleri oldukça önemlidir. Bunlar olmadan odaklanılan bireyselleşme süreçlerinin istendik sonuçlar üretmeyeceğine dönük handikaplar söz konusudur (Honneth, 2004; Houtman vd., 2011). Bireyselleşmenin karşılaştığı bazı paradoksları ortaya koyan çalışmada, bir zamanlar niteliksel özgürlüğün artmasını vaat eden bireyselleşmenin farklı şekillere dönüştüğü yanlış örnekler ortaya konmaktadır. Çalışma sonuçlarına göre, içsel boşluk, kendini aşırı hissetme ve amaç yokluğu gibi olumsuz bireyselleşme örnekleri görülmektedir (Honneth, 2004).

Bireysel gelişim ve kendini gerçekleştirme süreci üzerine çalışmasında Lears (2000), sürecin bireysel değişim ve kültürel etkiler gerçekliğinde dikkatle incelenmesi gerekliliğini vurgulamaktadır. Bir diğer çalışmada ise Horney (1991), kendini gerçekleştirme sürecini mücadele olarak ele almakta; gelişme veya gelişememe olarak iki uçlu bir şekilde değerlendirmektedir. Bir anlamda bireyselleşme sürecinin olumsuz sonuçları olabileceği kabul edilmekte ve kendini gerçekleştiren bireyler için sürecin yönetimine dikkat çekilmektedir. Bireylerin içsel inovasyonlarını ele alan çalışmasında Fidan (2019b), öz liderlik ile bireysel inovasyon ilişkisine değinmektedir.

Bu çalışma, bireyselleşen dünyada bireysel gelişim ve özgürleşme süreçlerinin niteliğine yönelik çözümler önermektedir; bu bağlamda öz liderliğin özgürleştirici rolünü tartışmaktadır. Tartışmanın temeli bireylerin öz süreçleridir. Bu temelde özgürlük, öz-eğitim, öz-liderlik ve kendini gerçekleştirme yazınlarından derinlemesine yararlanılmıştır.

Özgürlük

Özgürlük bireylerin kişisel özerkliğe ulaşabilmesi veya seçimlerinde istek ve arzularını gerçekleştirebilmesi olarak tanımlanmaktadır (Bowen, 1977). Bir diğer tanımda özgürlük, başkalarının yaşam alanına engel olmadan; bireyin kendi yaşam alanında kendisi için iyi olanı kendi bildiği yolda arama serbestliğidir (Mill, 1966). Özgürlük kavramı başkalarının huzurunda bulunma gerçekliğini kabul etmekle birlikte, yaşamı kimsenin insafına bırakmama üzerine kuruludur (Pettit, 1997). Dolayısıyla bu çalışmada özgürlük kavramı ile yaşayan, gerçek, bir olgu anlatılmaktadır.

Öte yandan özgürlük bireyin içsel süreçleri ile ilgilidir. Özgürleşme teorilerinin birinci basamağında bireyin kendi kendine dayattığı dar görüşlerden kurtulma yer almaktadır (Flood, 1990). Özgürlük tanımlarından bir tanesinde, bireyin içsel süreçlerini geliştirerek son nokta olan kendini gerçekleştirme hedefine ulaşma yolculuğu özgürlük olarak ifade edilmiştir. Kendini gerçekleştirme bireylerin potansiyelinde var olanı gerçekleştirme isteği ile yapabileceklerinin en iyisini yapma çabası veya arzudur (Maslow, 1943). Dolayısıyla bu çalışmada özgürlük kavramı ile içsel süreçlerdeki gelişmeye odaklanılmaktadır. Nitekim özgürlük bir tanımda gelişme olarak ifade

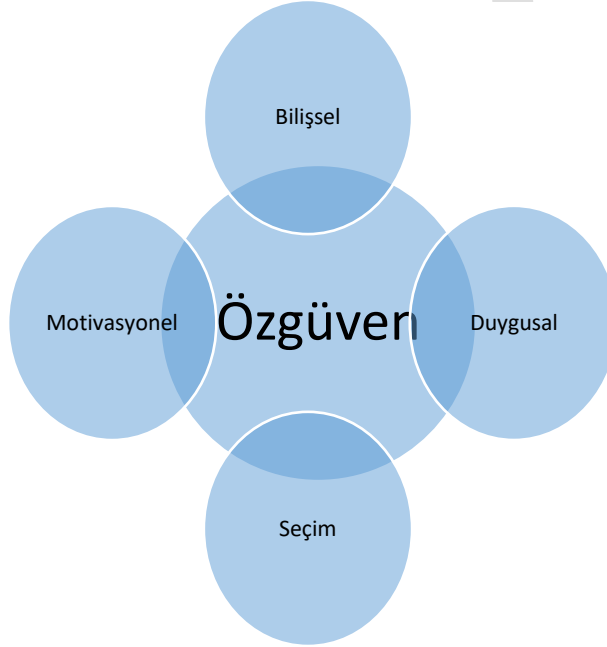
edilmektedir (Sen, 2001). Dolayısıyla bireylerin arzu ve istekleri doğrultusunda gelişiminin devam etmesi özgürlük olarak tanımlanabilir.

Arzu ve istekleri bağlamında bireysel gelişimine odaklanılan bireyin, kendine yönelik algıları, istek ve inançları gündeme gelmektedir. Bu noktada özgüven ve kendini gerçekleştirme kavramları incelenmektedir.

Özgüven

Kişinin belirli bir performans seviyesini elde etme yeteneğini tanımlamak için "özgüven," "öz yeterlik," "algılanan yetenek" ve "algılanan yeterlilik" gibi çeşitli terimler kullanılmaktadır (Feltz, 2007). Öz güven bu kavramlarla ilişkili bazen de bu kavramların yerine kullanılarak açıklanmaktadır. Bu açıklamalardan birinde özgüven, bireyin isteklerini karşılamak için gereken motivasyonu, bilişsel kaynakları ve eylem planlarını harekete geçirme yeteneklerine olan inanç (Bandura, 1977) olarak tanımlanmaktadır.

Özgüven, insanların yaşamlarını etkileyen olaylar üzerinde etki yaratan belirlenmiş performans seviyeleri üretme yetenekleri hakkında inançları olarak da tanımlanır. Öz-yeterlik inançları, insanların kendilerini nasıl hissettiklerini, düşündüklerini, motive ettiklerini ve davrandıklarını belirler. Bu inançlar, bilişsel, motivasyonel, duygusal ve seçim süreçlerini içeren dört ana süreç aracılığıyla bu çeşitli etkileri ortaya çıkarmaktadır (Bandura, 2010).

Şekil 1. Özgüven gelişim süreçleri (Bandura, 2010, 3)

Şekil 1 ile ifade edilen bilişsel süreçler özgüven gelişiminde en temel basamaktır. İnsanların yeterliliklerine olan inançları, inşa ettikleri ve prova ettikleri bilişsel senaryolarının türlerini şekillendirir. Bilişsel süreçlerde algılanan öz-yeterlilik ne kadar güçlü olursa, insanların kendileri için belirledikleri hedef o kadar yüksek olur ve hedeflere daha sıkı bağlanırlar (Bandura, 2010).

Özgüven gelişimde ikinci basamakta motivasyon yer almaktadır. Çoğu insan motivasyonu içsel olarak üretir. İnsanlar kendilerini motive eder ve eylemlerini öngöründe bulunarak yönlendirir. Kendilerini son derece etkili olarak gören insanlar başarısızlıklarını yetersiz çabaya bağlarken kendilerini verimsiz olarak gören insanlar başarısızlıklarını düşük yeteneklere bağlarlar (Bandura, 2010). Özgüven bireylerin kendi yeteneklerine olan güvenidir ve bireyin motivasyonunu artırır (Bénabou ve Tirole, 2002).

Öte yandan duygular özgüven gelişiminde üçüncü önemli başlık olarak ele alınmaktadır. Bireyler duygusal olarak çevrelerinin birçok yönünü tehlikeyle dolu olarak görebilirler. Olası tehditlerin şiddetini büyütme ve nadiren olan şeyler hakkında endişelenme nedeniyle özgüvenleri düşebilir. İnsanların baş etme yeteneklerine olan inançları, stres ve depresyon duygularını etkiler (Bandura, 2010).

Son olarak bireysel seçimler veya tercihler özgüven bağlamında önemlidir. Bireylerin seçimleri, kişisel yeterlik inançları tarafından etkilenmekte ve yaşamlarının izlediği yolu şekillendirebilmektedir. Bireyler başa çıkma kapasitelerini aştıklarını düşündükleri faaliyetlerden ve durumlardan kaçınırlar. Ancak inanırlarsa zorlayıcı faaliyetleri kolayca üstlenirler ve kendilerini idare edebilecekleri yargıladıkları durumları seçerler. Yaptıkları seçimler sayesinde bireyler yaşamlarını belirleyen farklı yetkinlikler, ilgi alanları ve sosyal ağlar geliştirmektedirler (Bandura, 2010).

Kendini gerçekleştirme

Kendini gerçekleştirme bir ihtiyaç olarak tanımlayan Maslow'a (1943) göre, sonuçta mutlu olacaksa bir müzisyen müzik yapmalı, bir sanatçı resim yapmalı, bir şair şiir yazmalıdır. Dolayısıyla bir birey ne olabilirse o olmalıdır. İşte bu isteğe, kendini gerçekleştirme diyebiliriz. Bir başka ifade ile, bireylerin potansiyelinde var olanı gerçekleştirme isteği ile yapabileceklerinin en iyisini yapma arzusu kendini gerçekleştirme olarak tanımlanabilir (Maslow, 1943).

Kendini gerçekleştiren bireyler, tek bir istisna olmaksızın, kendileri dışındaki bir şeyde yer alır ve onunla anılırlar. Onlar, kendileri için çok kıymetli bir şey üzerinde kendilerini adayarak çalışırlar. Kendini gerçekleştiren bireylerin işlerini sevmeye gibi bir sorunları olmadığı gibi ayrıca işlerine çok bağlıdırlar. Yapılan deneysel çalışmalarda kendini gerçekleştirenlerin iç motivasyonu yüksek bireyler olduğu ortaya konulmuştur (Maslow, 1965).

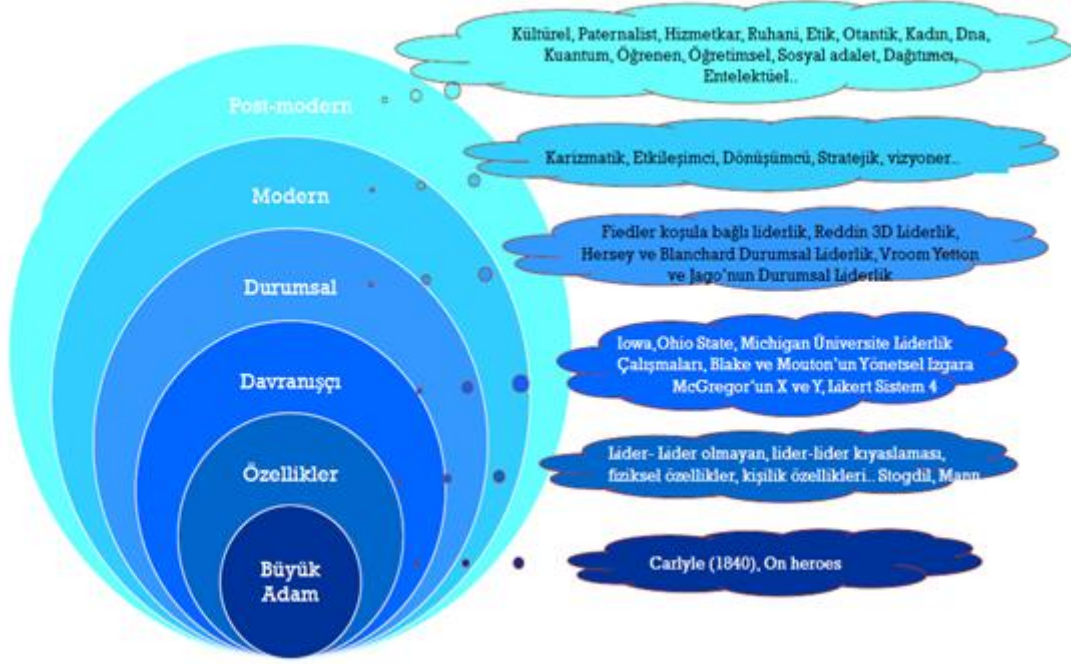
Her şeyden önce, kendini gerçekleştirme, tam konsantrasyon ve toplam özümseme ile tam, canlı, özverili bir şekilde deneyimlemek anlamına gelir. Bu, öğrencilerin öz-bilinçleri olmadan deneyimlemeleri demektir. Bu deneyim anında, kişi tamamen ve tamamen insandır. Bu bir kendini gerçekleştirme anıdır. Bu, benliğin kendini gerçekleştirdiği bir andır. Birey olarak herkes bu tür anları zaman zaman yaşar. Danışman veya öğretmenlerin görevi, öğrencilere onları daha sık deneyimlemelerine yardımcı olmaktır (Maslow, 1965).

Öte yandan kendini gerçekleştirme, gerçekleştirilecek bir benliğin olduğunu ima eder. Birey bir boş levha (tabula rasa) değildir. Bireyin en azından mizacı ve biyokimyasal dengeleri bulunmaktadır. Bir benlik vardır ve bazen "iç seslerini dinlemek" olarak adlandırılan şey, benliğin ortaya çıkmasına izin vermek anlamına gelmektedir (Maslow, 1965).

Liderlik

Liderlik üzerine çok sayıda tanım bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesinde liderlik, nelerin ne şekilde yapılması gerektiğini anlamak, bunlar üzerinde anlaşmaya varmak için bireyleri etkileme ve ortak amaçları gerçekleştirmek üzere bireysel ve kolektif çabaları kolaylaştırma olarak tanımlanmaktadır (Yukl, 2010). Genel olarak bütün liderlik tanımlarında, etkileme, topluluk ve ortak amaç vurgusu birlikte görülür (Bryman, 1992). Ana akım liderlik kuramları ilk dönemlerde liderlik kavramıyla liderlerin başkalarını etkilemesine odaklanmakta ve lider, bir başkasını etkileyebilme kapasitesi olan kişi olarak tanımlanmaktadır (Manz ve Sims, 1991). Liderlikte kahramanlık dönemi olarak adlandırılan bu liderlik algısı kahramanlık sonrası (post-heroic) liderlik yaklaşımları ile değişmektedir (Kelan & Wratil, 2018).

Değişen zamanın değişen gereksinimlerine yönelik liderlik olgusu da yeni çözümler ortaya koymak zorundadır (Sheninger, 2019). Yirmi birinci yüzyıl değişen gereksinimleri doğrultusunda liderliğin hayatta kalabilmesi liderlerin kişisel gelişimini de beraberinde getirmektedir (Meade, 2019). Değişim karşısında hayatta kalmak ve başarılı olmak için liderlerinin bireysel gelişimleri desteklenmelidir (Earley, 2020). Bu çerçevede ilk olarak liderlik genel hatları ile bireyler tarafından anlaşılacak durumundadır. Fidan (2019) tarafından yapılan çalışmada bir bakışta liderlik yazını ortaya konulmuş ve şekil 2 ile gösterilmiştir:

Şekil 2. Bir bakışta liderlik yazını (Fidan, 2019).

Şekil 2 incelendiğinde liderlik olgusunun geçirdiği dönüşüm görülmektedir. Büyük adam yaklaşımı ile başlayan kahramanlara odaklı liderlik anlayışı post modern liderlik kuramlarına gelindiğinde kahramanların yanında çok yönlü bir anlayışa evrilmiştir. Bir bakışta liderlik yazını bireyler için bardağın dolu tarafını göstermektedir.

Liderlik alan yazını bireysel, grupsal ve örgütsel olarak üç bölümde sınıflandırılmaktadır (Dionne vd., 2014). Lussier ve Achua (2010) bireysel düzeyi bu sınıflandırmanın en önemli bileşeni olarak ifade etmektedir. Bazı kaynaklarda ise bireysel liderliğin önemi vurgulanmakta ve bireysel liderlik ikiye ayrılmaktadır (Yukl, 2010). Şekil 3 liderlik yazınının sınıflandırılma düzeylerini göstermektedir.

Şekil 3. Liderlik yazınının sınıflandırılma düzeyleri (Yukl, 2010, 33).

Şekil 2'de görüldüğü üzere, liderlik bireysel bağlamda değerlendirildiği gibi grupsal ve örgütsel bağlamda da incelenmektedir. Burada liderliğin temelde bireysel bağlamda incelendiği vurgulanmaktadır. Bireysel liderlik, lider ve takipçilerinin bireysel ilişkisi üzerinde durmaktadır. (Lussier ve Achua, 2010). Yukl (2010) ise bireysel liderliği liderin kendi içindeki liderlik ve ikili ilişkilerdeki liderlik olarak ikiye ayırmaktadır. Kişi içi liderlik alan

yazında kendi kendine liderlik olarak da ifade edilmektedir (Şahin, 2015). Kendi kendine liderlik, her bireyin biricik ve tek olması ilkesi bağlamında “her bireyin liderliği” üzerine odaklanmaktadır (Levine, 2012). Burada liderlik grup ve örgüt bağlamında değil bireylerin içsel süreçlerinde incelenmektedir.

Öz liderlik

Öz liderlik, başkalarına liderlik etmekle ilgili değildir. Bunun yerine temel ve daha güçlü şeylerle, bireylerin kendi üzerinde liderlikle ilgilenmektedir (Neck, Manz, & Houghton, 2019). Öz liderlik, bireyin kendi kendini etkileme sürecidir (Manz ve Sims, 1980). Bireyin kendi kendini yönetmesi öz liderlikle ilgilidir (Manz, 1986). Dolayısıyla öz liderlik, liderliğin bireysel bağlamı ile ilgilidir (Fidan, 2018).

Öz liderlik kavramı, öz denetim, öz yönetim, öz düzenleme ve öz motivasyon tekniklerini kapsayan bireye özgü bir kavramdır (Williams, 1997). Öz liderlik bir şemsiye kavram olarak, bireyin karar stratejileri, zaman yönetimi, davranışları, değerleri ve öz yönetim süreçlerini içine almaktadır (Yukl, 2010). O halde öz liderlik bireyin özü ile ilgili birçok kavramı içine almaktadır.

Öz liderlik liderliği bütüncül bir bakışla ele almaktadır. Liderlik ve takipçilik kavramlarını apayrı değerlendirme hatasına (Burns, 1978) düşmeyen öz liderlik, bütün bireyleri kapsayan bir kavramdır. Gruplarda veya örgütlerde lider olabilmek için ilk önce öz liderliğin olması gerekmektedir (Furtner, Baldegger ve Rauthmann, 2013). Dolayısıyla liderler için öz liderlik önemlidir. Diğer bireyler bağlamında ise öz liderlik, kendi yaşamını yönetme, etkili bir performans ortaya koyabilme amacındadır. Zaten kendi davranışlarını yönetebilen bir bireyin, diğer insanları daha etkili yönetebileceği öngörülmektedir (Manz ve Sims, 1980). Liderliğin bireysel bağlamına odaklanan öz liderlik, bir sonraki basamak olan grup liderliği için de olumlu hazırbulunuşluk sağlamaktadır.

Neck ve Houghton (2006), yapılan yirmi yıllık alan yazın taraması sonucunda, öz liderliğin iki bağlamda temellendirildiği vurgulanmaktadır. Buna göre öz liderlik, öz yönetim gelişimi ve liderliğin güçlendirilmesi olmak üzere iki güçlü çalışma alanına sahiptir. Bu çalışmada ise öz liderliğin öz yönetim gelişimi bağlamına odaklanılmaktadır. Bireyin kendi kendini yönetme süreçlerinin diğerlerini yönetmekten daha öncelikli ve yaşamsal olduğu düşüncesi (Neck, Manz, & Houghton, 2019) bu odağın belirlenmesinde önemlidir. Birçok alanda kaliteli sonuçlar için öz yönetimin önemi vurgulanmaktadır (Torbert, 1978).

Öz liderlik Manz (2015) tarafından yapılan çalışmada, bireyin özgünlüğü, sorumluluk gelişimi ve kendini yönetme kapasitesi ile değerlendirilmiştir. Özgünlüğünü keşfetme, sorumluluk alabilme ve öz yönetim becerileri bir bütün olarak kendini etkileme sürecini oluşturmada ve öz liderliği ortaya koymaktadır. Benzer şekilde Yukl (2010) ise, bireylerin öz yönetim becerileri ve kendini gerçekleştirme süreçleri ile öz liderliği açıklama çabasıdır. Sonuç olarak öz liderlik bütün bu süreçleri desteklemekte; bu ve benzeri nedenlerle öz liderliğin teşvik edilmesi önerilmektedir (Houghton ve Yoho, 2005).

Eğitimde değişen koşullar ve öz eğitim

Uzaktan eğitim ve bireyselleşme konulu makalede Croy (1998), “Uzaktan eğitimi kim kontrol edecek?” problemini tartışmaktadır. Uzaktan eğitimin internetle güçlendiği ilk yıllarda yazına giren makale, bu problemin hızla çözülmesi gerekliliği vurgulanmaktadır. Gelineen noktada eğitimin dijitalleşmesi hızla devam etmekte ve “internet artı eğitim” tasarımları konuşulmaktadır (Xia, 2020). Eğitimin yeniden dizayn edildiği yeni konjonktürde bütün diğer bileşenler gibi öğrenciler de yeniden ele alınmaktadır (Whinston, 2020). Yeni nesil öğrencileri inceleyen çalışmalarda, internetin fırsatları ve tehditleri birlikte ele alınmakta; internet bağımlılığı tehlikesine vurgu yapılmaktadır (Arısoy, 2009; Sung vd., 2020). Covid 19 sonrası acil uzaktan eğitimin de olumlu ve olumsuz yönleri olmakla birlikte, öğrenme sürecini yönetmede sorunlara dikkat çekilmektedir (Fidan 2020b).

Eğitimin değişen bağlamında sadece teknolojik yenilenmenin yeterli olmayacağı, yönetsel yeniliklere gereksinim olduğu alan yazında belirtilmektedir (Fidan, 2018b). Teknoloji ile iç içe bir eğitim sisteminde yönetim dengesi, çeşitli etkileşim türlerine dayalı değerlendirilerek; destek, öz-yeterlilik ve bağımsızlık konularına odaklanmaktadır (Anderson & Garrison, 1998). Öğretmenler ve veliler öğrencilere destek olmalı, öğrencilerin bağımsız bir şekilde özgürleşmelerine fırsat verilmelidir. Burada özgürleştirme, özgürleşen bireye destek olmak olarak anlamlandırılmaktadır.

Eğitimin özünde öz eğitim olduğu gibi özgürleştirmenin özünde de özgürleşme bulunmaktadır (Gadamer, 2001; Zborovskii & Shuklina, 1998). Bireylerin kendi kendilerini eğitmeleri olgusu tarihin her döneminde mümkündür. Öz eğitim, internetin söz konusu olmadığı yıllarda önemli bir yönelim olarak ortaya çıkmaktadır (Dickinson & Clark, 1975). Özellikle eğitim teknolojilerinde ortaya çıkan gelişmeler bireylerin kendi kendilerini eğitime olanaklarını artırmaktadır (Pautler vd., 2001; Shuklina, 2001). Francis (2012), geleneksel eğitimin yaşadığı merkez

kaymasına dikkat çekmekte ve sanal dünyalarda kendi kendine eğitimin geleceğini aramaktadır. O halde geleceğin yeni nesil öğrencileri öz eğitim bağlamında daha çok imkana sahip olabileceği söylenebilir.

Sonuç

Özgürlük, bireyin içsel süreçlerini geliştirerek son nokta olan kendini gerçekleştirme hedefine ulaşma yolculuğu olarak ifade edilirken (Maslow, 1943); öz liderlik ise bireyin kendi kendini bir amaç yolunda etkilemesi üzerine kurgulanmaktadır (Manz ve Sims, 1980; Williams, 1997). Özgürlük başkalarının yaşam alanına engel olmadan, bireyin kendi yaşam alanında kendisi için iyi olanı kendi bildiği yolda serbestçe yönetebilmesi olarak ele alınırken (Mill, 1966); öz liderlik başkalarını etkileme, yönetme veya geliştirmesi değil bireyin kendi iç süreçlerini yönetebilmesi, kendi kendine liderlik etmesi olarak ele alınmaktadır (Neck, Manz, & Houghton, 2019). O halde öz liderliğin özgürlük tanımları ile benzerliği, benzer içsel süreçlere vurgu yaptıkları, açık olarak belirtilebilir.

Alan yazında yapılan incelemelerde, her iki kavramın bireyin içsel süreçlerini ele aldığı, öz liderliğin özgürleşme çabalarını desteklemekte olduğu görülmektedir. Bu çalışmada özgürleştirici liderlik ifadesi ile öz liderlik kastedilmektedir. Öz liderliğin bileşenleri olan öz düzenleme, öz motivasyon ve öz yönetim (Williams, 1997) sayesinde bireyin kendi bildiği şekilde kendini yönetme özgürlüğünün (Mill, 1966) daha da gelişeceği düşünülmektedir. Öze liderlik etmenin bireyi geliştirme gücü, Janfada ve Beckett (2019) tarafından da ele alınmıştır. Buna göre kendi özüne liderlik etme, kendini gerçekleştirme ve özgürleşme süreçlerinde olumlu etkilere sahiptir. Öz liderliğin bireylerin mutluluğuna olumlu etkileri olduğu da ifade edilmektedir (Fidan, 2020).

Alan yazında özgürleştirici liderlik kavramı, eğitim ve öğrenmenin insan ruhunu özgürleştirme temelinde kavramsallaştırılmıştır. Buna göre eğitim, insanları baskı ve bağımlılıktan kurtarmalıdır (Lambert, Zimmerman, & Gardner, 2016). Özgürleştirici liderlik kahramanlık sonrası liderlik kuramlarındandır ve bireylerin kendi kendilerini yönetmelerini, bir şeyi yapmada özgür olmalarını, temel almaktadır (Picard ve Islam, 2020). Öz liderlik bu temel hedeflerin tamamını kapsamaktadır. Dolayısıyla öz liderlik özgürleştirici liderlik olarak ele alınabilir. Öz liderliğe yapılan yatırımlarla bireylerin özgürleşme süreçlerinin olumlu etkileneceği öngörülmektedir.

Kaynaklar

- Anderson, T., & Garrison, D. R. (1998). Learning in a networked world: New roles and responsibilities. In *Distance Learners in Higher Education: Institutional responses for quality outcomes*. Madison, WI: Atwood.
- Arısoy, Ö. (2009). İnternet bağımlılığı ve tedavisi. *Psikiyatride güncel yaklaşımlar*, 1(1), 55-67.
- Balcı, A. (2011). The Changing Context of Educational Administration and its Effects on Educational Administration Postgraduate Programmes. *Education and Science*, 36(162), 196-219.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological review*, 84(2), 191.
- Bandura, A. (2010). Self-efficacy. *The Corsini encyclopedia of psychology*, 1(3), 1-65.
- Beck, U. (2002). *Individualization: Institutionalized individualism and its social and political consequences* (Vol. 13). Sage
- Bénabou, R., & Tirole, J. (2002). Self-confidence and personal motivation. *The quarterly journal of economics*, 117(3), 871-915.
- Bowen, H. R. (1977). *Investment in learning: The individual and social value of American higher education*. Transaction Publishers.
- Bryman, A. E. (1992). *Charisma and Leadership in Organizations*. London: Sage.
- Burnette, D. M. (2015). NEGOTIATING THE MINE FIELD: Strategies for Effective Online Education Administrative Leadership in Higher Education Institutions. *Quarterly Review of Distance Education*, 16(3).
- Burns, J. M. (1978). *Leadership*, New York: Harper & Row Publishers.
- Croy, M. J. (1998). Distance education, individualization, and the demise of the university. *Technology in society*, 20(3), 317-326.
- Dickinson, G., & Clark, K. M. (1975). Learning orientations and participation in self-education and continuing education. *Adult Education*, 26(1), 3-15.
- Dionne, S. D., Gupta, A., Sotak, K. L., Shirreffs, K. A., Serban, A., Hao, C., Kim, D. H. ve Yammarino, F. J. (2014). A 25-year perspective on levels of analysis in leadership research. *The Leadership Quarterly*, 25, 6-35.
- Earley, P. (2020). Surviving, thriving and reviving in leadership: The personal and professional development needs of educational leaders. *Management in Education*, .
- Feltz, D. L. (2007). Self-confidence and sports performance. *Studies*, 33(41), 50-66.
- Fidan, M. (2018). Yenilenen öz-liderlik ölçeğini üniversite öğrencileri örnekleminde Türkçeye uyarlama çalışması. *Uluslararası Liderlik Eğitimi Dergisi (ULED)*, 2(2), 1-16
- Fidan, M. (2018b). Okullarda örgütsel yaratıcılık ve yönetsel inovasyona ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi. Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Fidan, M. (2019). Lider takipçi ilişkisi bağlamında liderliğin tarihsel evrimi ve kadın liderliği. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 19, 53-70.
- Fidan, M. (2019b). Öğretmenlerde bireysel inovasyon ile öz liderlik arasındaki ilişki. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 2(3), 518-527.
- Fidan, M. (2020). Öz liderlik ve mutluluk arasındaki ilişkinin öğretmen algılarına göre incelenmesi, *İZÜ Eğitim Dergisi*, 2(4) 222-235. DOI: 10.46423/izuved.761595
- Fidan, M. (2020b). Covid-19 belirsizliğinde eğitim: ilkokulda zorunlu uzaktan eğitime ilişkin öğretmen görüşleri. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 24-43.
- Flood, R. L. (1990). Liberating systems theory. In *Liberating Systems Theory* (pp. 11-32). Springer, Boston, MA.
- Francis, R. (2012). *The decentring of the traditional university: The future of (self) education in virtually figured worlds*. Routledge.
- Furtner, M. R., Baldegger, U., & Rauthmann, J. F. (2013). Leading yourself and leading others: Linking self-leadership to transformational, transactional, and laissez-faire leadership. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 22(4), 436-449.
- Gadamer, H. G. (2001). Education is self-education. *Journal of Philosophy of Education*, 35(4), 529-538.
- Gutmann, A., & Ben-Porath, S. (2014). Democratic education. *The encyclopedia of political thought*, 863-875.
- Harasim, L. (2000). Shift happens: Online education as a new paradigm in learning. *The Internet and higher education*, 3(1-2), 41-61.
- Honneth, A. (2004). Organized self-realization: Some paradoxes of individualization. *European journal of social theory*, 7(4), 463-478.

- Horney, K. (1991). *Neurosis and human growth: The struggle toward self-realization*. WW Norton & Company.
- Houghton, J. D., & Yoho, S. K. (2005). Toward a contingency model of leadership and psychological empowerment: when should self-leadership be encouraged?. *Journal of Leadership & Organizational Studies*, 11(4), 65-83.
- Houtman, D., Aupers, S., & De Koster, W. (2011). *Paradoxes of individualization: Social control and social conflict in contemporary modernity*. Ashgate Publishing, Ltd..
- Janfada, M., & Beckett, D. G. (2019). Leading the self, cultivating wisdom: a neo-Aristotelian perspective on experiential learning. *International Journal of Leadership in Education*, 22(3), 334-345.
- Kelan, E. K., & Wratil, P. (2018). Post-heroic leadership, tempered radicalism and senior leaders as change agents for gender equality. *European Management Review*, 15(1), 5-18.
- Lambert, L., Zimmerman, D. P., & Gardner, M. E. (2016). *Liberating leadership capacity: Pathways to educational wisdom*. Teachers College Press.
- Lears, T. J. (2000). From salvation to self-realization: Advertising and the therapeutic roots of the consumer culture, 1880-1930. *Advertising & Society Review*, 1(1).
- Levine, M. (2012). *A mind at a time: How every child can succeed*. Simon and Schuster.
- Lussier, R. N. & Achua, C. F. (2010) *Leadership: theory, application ve skill development*, Mason: South-Western Cengage Learning
- Manz, C. C. & Sims, H. P. (1991). Superleadership: Beyond the myth of heroic leadership. *Organizational Dynamics*, 19, 18-35.
- Manz, C. C. (1986). Self-leadership: Toward an expanded theory of self-influence processes in organizations. *Academy of Management Review*, 11, 585-600.
- Manz, C. C. (2015). Taking the self-leadership high road: Smooth surface or potholes ahead?. *Academy of Management Perspectives*, 29(1), 132-151.
- Manz, C. C., & Sims, H. P. (1980). Self-management as a substitute for leadership: A social learning perspective. *Academy of Management Review*, 5, 361-367.
- Maslow, A. (1965). Self-actualization and beyond. 06.06.2020 tarihinde <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED012056.pdf> adresinden erişildi.
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological review*, 50(4), 370.
- Meade, C. P. (2019). *Leadership alive: Changing leadership practices in the emerging 21st century culture*. Leadership Alive, Inc..
- Mill, J. S. (1966). On liberty. In *A selection of his works* (pp. 1-147). Palgrave, London.
- Moore, M. G. & Kearsley, G. (1996). *Distance education: A systems view*. Belmont, CA: Wadsworth
- Morrison, A. (2008). 'I can't do any more education': class, individualisation and educational decision-making. *Journal of Vocational Education and Training*, 60(4), 349-362.
- Neck, C. P., & Houghton, J. D. (2006). Two decades of self-leadership theory and research: Past developments, present trends, and future possibilities. *Journal of Managerial Psychology*, 21, 270-295.
- Neck, C. P., Manz, C. C., & Houghton, J. D. (2019). *Self-leadership: The definitive guide to personal excellence*. Sage Publications.
- Nussbaum, M. C. (2009). *Frontiers of justice: Disability, nationality, species membership*. Harvard University Press.
- Pautler, S. E., Tan, J. K., Dugas, G. R., Pus, N., Ferri, M., Hardie, W. R., & Chin, J. L. (2001). Use of the internet for self-education by patients with prostate cancer. *Urology*, 57(2), 230-233.
- Pettit, P. (1997). *Republicanism: A theory of freedom and government*. Clarendon Press.
- Picard, H., & Islam, G. (2020). 'Free to Do What I Want'? Exploring the ambivalent effects of liberating leadership. *Organization Studies*, 41(3), 393-414.
- Sen, A. (2001). *Development as freedom*. Oxford Paperbacks.
- Sheninger, E. (2019). *Digital leadership: Changing paradigms for changing times*. Corwin Press.
- Shuklina, E. A. (2001). Technologies of self-education: The sociological aspect. *Russian Education & Society*, 43(4), 57-78.
- Sung, Y., Nam, T. H., & Hwang, M. H. (2020). Attachment style, stressful events, and Internet gaming addiction in Korean university students. *Personality and Individual Differences*, 154.
- Torbert, W. R. (1978). Educating toward shared purpose, self-direction and quality work: The theory and practice of liberating structure. *The Journal of Higher Education*, 49(2), 109-135.
- Whinston, A. B. (2020). Reengineering education. *Journal of Information Systems Education*, 6(3), 1.
- Williams, S. (1997). Personality and self-leadership. *Human Resource Management Review*, 7, 139-155.

- Xia, X. (2020). Thoughts on the Mixed Learning Model of College Mathematics SPOC Based on the Concept of “Internet Plus Education”. In *5th International Conference on Economics, Management, Law and Education (EMLE 2019)* (pp. 1175-1177). Atlantis Press.
- Yukl, G. (2010). *Leadership in organizations* (Seventh Edition). New Jersey: Pearson Education
- Zborovskii, G. E., & Shuklina, E. A. (1998). Self-education as a sociological problem. *Russian Education & Society*, 40(10), 65-81.

EYPO